

- a mikroforma mesterséges gát a felhasználó és információs igényei közt;
- a mikroforma fárasztja a szemet;
- a mikroformák olvasása jobban fáraszt, mint az eredeti dokumentumoké;
- térképeket, táblázatokat, ábrákat nehezebb mikroformán olvasni;
- teljesen mindegy, hogy a dokumentumot eredetiben vagy mikroformán olvasom.

A fenti kérdések megválaszolásához a „nagyon egyetérték”-től a „nagyon nem érték egyet”-ig ötlépcsős skála állt rendelkezésre.

Eredmények

A mikroformákkal szemben tanúsított magatartás és a mikroforma használata közti kapcsolat vizsgálatára készített kontingencia-táblázat alapján az összefüggés nem bizonyult szignifikánsnak. Ennek egyik oka lehet, hogy a megkérdezettek egy része soha sem kényszerült aktív mikroforma-használatra, ugyanakkor magatartása az átlagosnál pozitívabb, míg mások, negatív hozzáállásuk ellenére kénytelenek a mikroformákat használni.

A vizsgálatba bevont kutatókat és oktatókat szakterületük szerint vizsgálva (műszaki-, természet-, társadalom-, humán tudomány) a magatartásban alig volt eltérés, a tényleges használatban annál inkább (műszaki 76%, természettudomány 50%, társadalomtudomány 46%, humán 38%).

Életkor szerint csoportosítva kiderült, hogy a fiatalok hozzáállása általában lényegesen pozitívabb, mint az idősebbeké. A vizsgálat eredményeinek általánosításában nagyfokú óvatosságra van szükség. Úgy tűnik mindenestre, hogy a mikroforma használatával kapcsolatos magatartás nem feltétlenül mutatkozik meg a használatban.

/GREENE, R. J.: *Microforme attitude and frequency of microform use = The Journal of Micrographics*, 8. köt. 3. sz. 1975. p. 131–134./

(Sárdy Péter)

Mikrokiadások és hatásuk a tudományos kommunikációra

Jól ismert ellentmondás és az információk szabad áramlásának legnagyobb veszélye, hogy tudományos munkát végző szakemberek munkájuk során mind több eredményről számolnak be, azaz mind több új információt juttatnak a kommunikációs csatornába és ezzel ugyanakkor e csatornáknak egyre súlyosabb mérvű dugulását okozzák. Pedig éppen ők azok, akiknek döntően fontos, hogy mindenkor a legfrissebb információkhoz jussanak, s a mindenkor adott helyzet ismeretétől egyetlen nappal se maradjanak el.

A társadalom negatív hozzáállását jelző információrobanás stb. kifejezésektől szinte már csak egy lépés választ el a nyílt szembenállásig az információk alkotóival szemben; nevezetesen: ha nem termelnének annyi információt s ugyanakkor nem kívánnák annak állandó hozzáférhetővé tételét, nem lenne információs válság.

Az utókor nyilván csodálkozni fog a jelenlegi információs helyzetnek ezen a beállításán. Az információk áradása egyben az ismeretek áradását is jelenti, amit a legnagyobb örömmel kellene szemlélnünk. Ebben a felénk hömpölygő ismeret-információ folyamban csupán azért látunk valami félelmeteset, mert megszoktuk, hogy az információk hordozója évszázadokon át egyedül a papír volt, és az információt még mindig a hagyományosan nyomtatott kiadvánnyal azonosítjuk. Márpedig ha az információkban csupán a papírtömeget, a mind nagyobb és nagyobb könyvtárakat, kiadványraktárakat látjuk, akkor ez tehetetlenségünk jele, amit le kell győznünk, mert különben az emberi haladás valóban belefullad a papírhegyekbe.

Ha haladni akarunk, új utakat kell keresnünk. Bár ezek az utak nem is annyira újak. A régmúlt idők könyvmoly tudósának figurájában egy fontos mozzanatra fel kell figyelünk: a tudós tulajdonában volt – tehát éjjel-nappal rendelkezésére állt – valamennyi könyv, melyre munkájához szüksége volt.

Tévedés azt hinni, hogy a kutatás egyetlen módja a kísérletezés: az alkotó gondolkodás éppen annyira jellemző rá. De mivé lesz a szikraként kipattanó ötlet, mire a szükséges információkat tartalmazó kiadványokat valamelyik könyvtárból sikerült megszerezni?

Ez nem jelenti a könyvtárak bírálatát, hiszen elismerésre méltó kitartással vívják harcukat állományuk méreteivel, a helyhiánnyal, növekvő könyvtárakkal és még számos más nehézséggel. De ezt a harcot óhatatlanul el kell veszíteniük, mert sem személyzet, sem pénz, sem hely nem áll rendelkezésükre ahhoz, hogy urrá legyenek a hagyományos formában rögzített – azaz nyomtatott kiadványként publikált – információkon.

A kiadói rendszert mai formájában, meg kell tehát szüntetni. Új rendszert kell létrehozni, amely korlátlan mennyiségű információt képes feldolgozni és a mainál gyorsabb és megbízhatóbb módon hozzáférhetővé tenni. Költségei nem lehetnek olyan magasak, hogy azokat csak könyvtárak tudják megfizetni, ellenkezőleg, az ismereteknek a legszélesebb körben kell elterjedniük és a felhasználókkal minél több ponton (pl. adatvégállomásokon) kell érintkezniük. Nem engedhető meg, hogy a felhasználó csak bonyolult eljárások útján jusson a kívánt információkhoz. A rendszernek az elavultat a legújabbal gyorsan, egyszerűen és olcsón kell kicserélnie minden idő- és minőségi veszteség nélkül.

A rendszerben a számítógép szerepe igen egyszerű: deskriptorok vagy szakjelzetek alapján kikeresi az akár a legbonyolultabb kérdésekre is választ adó dokumentumok jelzőszámát – a további munkát már a reprográfia

veszi át. A mikrofilmre vett teljes szövegnek mindenütt és késedelem nélkül kell rendelkezésre állnia. A megoldást tehát a kódolt mikrokiadvány jelenti.

Tény, hogy a mikrofilmmel szemben korábban még erős ellenállás mutatkozott, de az olvasó- és vetítőberendezésekben végbement nagyarányú fejlődés gyökeresen megváltoztatta a helyzetet. Amerikai pszichológusok olyan személyekkel végeztek kísérleteket, akik eleve ellenszenvvel viseltettek a mikrofilmek iránt. A meglepő eredmény az volt, hogy a kísérletbe bevont személyek a vetített szövegeket gyorsabban, összpontosítottabb figyelemmel és kevesebb fáradtsággal olvasták, mint a nyomtatottakat.

Amióta ez a fejlődés nyilvánvaló lett, mind több kiadó tér át arra a megoldásra, hogy kiadványait nyomtatott és mikroformában is kiadja. Egyes kiadók azonban már csak mikrokiadványokat bocsátanak közre. Ezek között az egyik legnagyobb, az *U. S. Government Printing Office* (Amerikai Állami Nyomda). Amennyiben teljesen áttér majd a mikrokiadványokra, egy – kb. 200 oldalas – kiadvány ára 10 cent lesz, a nyomtatott példány jelenlegi 2 dolláros költségével szemben. A nyomda egy év alatt 5,1 millió megrendelőnek 82 millió példányt küld szét. Mind az előállítás mind a szállítás költségeinél tehát hatalmas megtakarítás jelentkezik.

A kódolt mikrokiadványok lehetővé teszik a szakember számára, hogy visszaállítsa a régmúlt idők tudósának közvetlen kapcsolatát az információs forrásokkal, amit a nyomtatott kiadások tömege és magas ára eddig megakadályozott. Ha egy 30 méteres tekercsfilm 6 ezer A/5 oldalt tartalmaz, akkor 1000 filmtekercsre 6 millió könyvoldal fér el. 300 oldalt véve egy átlag könyvnek, ez 20 ezer kötetes könyvtárnak felel meg és elfér egy 70 × 70 × 100 cm méretű forgó könyvvállványon. Az elektronikus leolvasó másodpercenként 350 filmkocka (700 oldal) továbbítására alkalmas. Használatának feltétele természetesen az ésszerű kódolás, melynek emberi munkaszükségletét nem szabad alábecsülni.

További példa az új technika előnyeire: ha a tudományos kézikönyvek nagy költséggel nyomtatott táblázatainak egynémelyike elavul, az egyetlen megoldás az egész vaskos – és drága – kötet újra nyomása, kiadása, illetve újra megvásárlása. De az egyes táblázatokat számítógépen naprakészen tartva és esetenként mikrofilmlapon közreadva a korszerűsítés problémája olcsón és könnyen megoldható.

A legutóbbi időkig elérhetetlen volt a hagyományos nyomtatás előnye, – különösen a természettudományi szakirodalomban – a színek alkalmazását illetően. Az utolsó időkben a mikrotechnikában már ez is megoldható, méghozzá a nyomtatásnál lényegesen olcsóbban.

A mikrofilmek és mikrokártyák további előnye – elsősorban a könyvekkel szemben – a könnyű szállítási lehetőség és ezzel együtt a kis szállítási költség.

Mindez végül azt fogja eredményezni, hogy a mikro-technika elfoglalja méltó helyét az információterjesztésben és a papírra nyomtatott kiadványok mennek majd ritkaságszámba. A könyvtárak jobban el tudják látni feladatukat és nem lesz hiány olvasókban sem, annak ellenére, hogy a szakemberek – leolvasó készülékük segítségével – újra otthon dolgozhatnak saját gyűjteményükkel.

A mikrokiadások természetesen nem követik majd a mai kiadói gyakorlatot, mely szerint a csupán néhány szakembernek szánt közlemények is nagy példányszámú folyóiratokban jelennek meg. Az ésszerűség azt követeli, hogy ezeket a közleményeket valóban csak az irántuk érdeklődők kapják meg. A kéziratnak azonban központi helyen kell lennie és – a mai nyomtatott irodalomhoz hasonlóan – minden lehető formában (bibliográfia, referátum, számítógépbe táplált deskriptorok stb.) be kell kerülnie a kommunikációs áramlatba. A telekommunikációs eszközök bármelyikén leadható igénylésre, a felhasználó a mikrofilmre vett teljes szövegről készült másolatot az adatvégállomásokon kapja meg. Visszakérésénél a számítógép vezet a dokumentumhoz, a kód pedig a megfelelő szövegrészre utal. A különböző automatikus leolvasók és a számítógépes sokszorosítás nagyarányú fejlődése gyorsá és egyszerűvé teszi a rendszer működését.

A rendszer nem oldhatja meg a nyelvi korlát problémáját, ez legfeljebb a gépi fordítástól várható. Remélhetőleg azonban, ez az egyetlen pont, amelynél a vázolt mikrofilmes információs rendszer nem járul hozzá a tudományos kommunikáció problémáinak megoldásához.

[ARNTZ, H.: *Micropublishing and its effects on scientific communication* = *International Forum on Information and Documentation*, 1. köt. 1. sz. 1975. p. 20–24.]

(Dezső Zsigmondné)